

ادبیات کودک در هندوستان

O ترجمه، تالیف و تلخیص: فاطمه زمانی

هند یکی از قدیمی‌ترین تمدن‌های جهان است. این کشور بزرگ با بیش از ۶۵۰ میلیون نفر جمعیت، مذاهب مختلف، ۱۶ زبان اصلی و ۱۶۵۲ لهجه یا زبان بومی، آداب و رسوم متفاوتی دارد که از منطقه‌ای به منطقه دیگر فرق می‌کند، ولی داستان‌ها، افسانه‌ها و قصه‌ها مشترک و متعلق به کل ملت و کشور است. بررسی و مطالعه تاریخ این کشور، ما را با ریشه‌های فرهنگی این سرزمین آشنا می‌کند. به طور کلی، چهار تغییر عمده و انقلاب عظیم در تاریخ فرهنگی هند روی داده است. انقلاب اول، حاصل تهاجم آریایی‌ها بود که ساختار اجتماعی هندو را پایه‌ریزی کرد و اولین نشانه‌های علم آموزی و تفکر علمی در همان دوران آشکار شد و در پی آن، نوشتن روی برگ درختان آغاز گردید. انقلاب دوم، پیدایش دین بودایی و جاینیسم (Jainism) بود که در فرهنگ و فلسفه هند، تحولاتی بزرگ به وجود آورد. انقلاب سوم، حاصل نفوذ و رواج دین اسلام در کشور هند بود که باعث ایجاد افکار تازه‌ای در مردم شد و بالاخره انقلاب چهارم، ناشی از سلطه فرانسوی‌ها و انگلیسی‌ها بر هند بود که به نفوذ تفکر اروپایی و گسترش عقاید آزادی خواهانه و اصول علمی در فرهنگ هند انجامید.

تاریخچه ادبیات کودک در هند، به صورت ادبیات شفاهی، به سه هزار سال پیش بر می‌گردد. قدیمی‌ترین مجموعه داستانی برای کودکان، «پنجه تنتره» است. اما مفهوم ادبیات کودک، به عنوان یک گونه ادبی جداگانه، بعد از شکل‌گیری ارتباط با کشورهای اروپایی و پس از استقلال این کشور در سال ۱۹۴۷ میلادی، پایه‌ریزی شد و گسترش یافت. گفتیم که تاریخچه ادبیات شفاهی کودک در کشور هند، به سه هزار سال پیش بر می‌گردد؛ به زمانی که لالایی‌ها، ترانه‌های گهواره‌ای، شعرها و قصه‌های کودکانه رواج داشت. از این نوع ادبیات، می‌توان به داستان کاتاساریت ساگار (katha sarit sagar)، اثر Somder و داستان Brihatkatha Monjari، اثر kshemendra اشاره کرد. داستان این کتاب‌ها که مفاهیم آموزشی پرباری دارند، در سراسر

جهان و از قومی به قومی و از نسلی به نسل دیگر، نقل قول شده‌اند.

مجموعه داستان‌های قدیمی برای کودکان، به نام «پنجه تنتره» (در ۵ جلد)، از همین ادبیات شفاهی نشأت گرفته است. محبوبیت این داستان‌ها را می‌توان از شهرتی که در تمام دنیا کسب کرده‌اند، دریافت.

در واقع، می‌توان گفت قبل از این که این داستان‌ها به صورت مکتوب در آیند، توسط مسافرائی که از هند به سوی غرب آسیا یا اروپا می‌رفته‌اند، بیشتر می‌شده است. نسخه‌هایی از این داستان‌ها به زبان‌های مختلف ترجمه و حتی به شکل نوشته‌هایی روی برگ‌ها، خیلی قدیمی‌تر از زمانی که کاغذ و چاپ اختراع شود، منتشر شده است. ادبیات اسطوره‌ای و قهرمانی نیز مانند ادبیات مردمی، به تدریج گسترش یافت. داستان‌هایی مانند رامایانا (Ramayan)، اثر Volmiki و مهابارات (Mahabharat)، از Vyas از زمره کتاب‌های کودکان است که به زبان‌های مختلفی که در هند گفت و گو می‌شود، تعریف و بازگو شده‌اند.

این داستان‌ها بر اساس نیروهای غیبی و خارق‌العاده شکل گرفته‌اند. رامایانا، قهرمانی است که بر اساس افکار و عقاید درست، وظایف انسانی خود را اجرا می‌کند. مهابارات نیز قهرمانی است که برای نجات انسان‌ها تلاش می‌کند. در طول قرن‌ها، این دو قهرمان در ادبیات کودک جای خود را پیدا کرده و ماندگار شده‌اند؛ به طوری که هم کودکان و هم بزرگسالان، آن‌ها را می‌شناسند و دوست دارند. افسانه‌های اساطیری بخش دیگری از ادبیات هند را تشکیل می‌دهند و نویسندگان خلاق و مبتکر، از وجود آن‌ها در نوشته‌های خود بهره می‌گیرند. این سبک نگارش، سهم بزرگی از ادبیات و فرهنگ این کشور را تشکیل می‌دهد. تصویرگری‌های زیبا بر جذابیت این داستان‌ها افزوده است.

با ورود مسلمانان به هند، این کشور تا حدودی تحت تاثیر فرهنگ و آداب و رسوم ایرانیان قرار گرفت. واژه‌های عربی - فارسی در شعرها راه پیدا

کرد و واژه‌نامه «عربی - فارسی - اردو» برای ادبیات کودکان تهیه و نوشته شد. Khaly Bari از لغت‌نامه‌های کوچکی است که واژه‌های مشکل فارسی را به زبان هندی معنی کرده است. نوشتن و تهیه این واژه‌نامه‌ها شروعی بود برای مکتوب کردن ادبیات کودک.

با شکل‌گیری صنعت چاپ در سال ۱۸۱۱ میلادی، ادبیات تحول عظیمی پیدا کرد، شعرها به شکل مکتوب در آمد و مجلاتی برای کودکان چاپ و منتشر شد. داستان‌های آموزشی و کلاسیک به زبان انگلیسی، مانند رابینسون کروزوئه و آلیس در سرزمین عجایب، برای کودکان هندی چاپ و توزیع شد. کم کم ادبیات غربی برای کودکان که به زبان انگلیسی نوشته می‌شد، به کشور وارد و به زبان‌های مختلف هندی ترجمه شد. در قرن بیستم، نیازهای خاص کودکان شناخته شد و مطالعه به منظور سرگرمی رواج پیدا کرد. فلاسفه و بزرگانی مانند رابیندرانات تاگور (به زبان بنگالی)، Premchand (به زبان هندی) Hari Krishna Damle (به زبان ماراتی) و Subramaniya Bharati (به زبان تامیلی)، داستان‌ها و شعرهایی برای کودکان خلق کردند. آثار آن‌ها در مجموعه آثار کلاسیک کودکان قرار دارد. در اوایل قرن بیستم، مضمون نبرد بدون خشونت برای کسب آزادی (مبارزه منفی گاندی) در داستان‌ها و قصه‌ها راه پیدا کرد و داستان‌ها رنگ و بوی ناسیونالیستی گرفتند.

ادبیات کودک در سال ۱۹۴۷، زمانی که هند به استقلال رسیده کامل شد و به زودی موسساتی از این قبیل بنگاه کتاب کودکان (Children's Book Trust) و بنگاه ملی کتاب (National Book Trust) برای ترویج و تشویق کتابخوانی تشکیل شد. نویسندگان، ناشران و هنرمندان نیرو و وقت خود را صرف تهیه و تولید کتاب برای کودکان کردند. این موسسات، برای آشنا کردن کودکان با آداب و رسوم، مذهب و ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی و فرهنگ غنی کشور تلاش می‌کردند. بنگاه کتاب کودک، کتاب‌ها را به زبان انگلیسی و هندی و ۷ زبان دیگر ترجمه و چاپ

می‌کرد. چاپ این کتاب‌ها باعث شد که نویسندگان و تصویرگران، به کار دعوت شوند و انجمنی به نام «انجمن نویسندگان و تصویرگران کتاب کودک» (AWIC)، در سال ۱۹۸۲ تأسیس شود. تنها نشریه تخصصی هندی، به نام «نویسنده و تصویرگر» (Writer and Illustrator)، با حمایت این موسسه تهیه و چاپ می‌شود. این انجمن هم چنین، کتابی با عنوان «نوشتن برای کودکان»

(Writing for children) نوشته «مانوراما جفارا» در سال ۱۹۸۲ چاپ و توزیع کرد. این انجمن، هم چنین از سال ۱۹۷۹ به بعد، برای ایجاد رقابت بین نویسندگان، هر ساله جایزه‌ای به بهترین نویسندگان اهدا می‌کند. این جایزه ابتدا به کتاب‌های داستانی و غیر داستانی برای نوجوانان تعلق می‌گرفت، ولی امروزه به کلیه زمینه‌های مرتبط با کتاب‌های کودک و نوجوان اهدا می‌شود. انجمن AWIC که توسط «شانکار» (Shankar) تأسیس شد، هم اکنون به منظور گسترش و رشد کتاب‌های کودک، به طور خصوصی فعالیت می‌کند. به تدریج موسسات دیگری نیز به شکل دولتی و غیر دولتی و با هدف چاپ و نشر کتاب کودک و گسترش ادبیات کودک ایجاد شد که فرصت‌هایی تازه برای نویسندگان و چاپ آثارشان پدید آورد.

کم‌کم کتاب‌هایی با مضامین بیوگرافی و شرح حال، به تمام زبان‌های هندی چاپ و منتشر شد. بعد از داستان‌های عامیانه و ادبیات شفاهی که بازنویسی شده‌اند، شرح حال‌ها بخش عظیمی از ادبیات کودکان را تشکیل می‌دهند. داستان‌های تاریخی و قهرمانی نیز بازار خوبی پیدا کردند. داستان‌های «بیربال»، «شاه اکبر و وزیرش و ملکه و...» خوانندگان بسیاری را در سراسر کشور مجذوب خود کردند.

به تدریج، ادبیات کودک در هند، رو به مدرنیسم نهاد و با توجه به مفاهیم روان‌شناسی، نیازهای کودکان و اصول و مبانی ادبی پایه‌گذاری شد. به این ترتیب، جنبه‌های مختلفی در چاپ کتاب کودک مانند تصویرگری، طراحی، نوع کاغذ، چاپ و... در نظر گرفته شد.

کتاب‌های تصویری با رنگ‌ها و تصاویر جذاب نیز کم‌کم تولید شدند. در اوایل سال‌های ۴۷ - ۱۹۴۶، انتشارات Saraswat در کلکته، برای اولین بار یک سری کتاب تصویری، به زبان هندی چاپ و توزیع کرد. کمی بعد از آن، از طرف «موسسه ملی تحقیقات آموزشی» (NCERT)، ادبیات برای کودکان پیش دبستانی مورد توجه قرار گرفت. این موسسه، تلاشش را روی تشویق کودکان پیش دبستانی به مطالعه متمرکز کرد و با همکاری ناشران در دهلی، برای تهیه و تولید کتاب‌های تصویری، به همراه ترجمه به زبان‌های مختلف هندی، امکاناتی به وجود آورد. به این ترتیب، تصویرگری کتاب‌های

کودکان، مانند نوشتن کتاب‌ها، یکی از تخصص‌های هنری به حساب آمد.

کم‌کم کتاب‌های نویسندگان غربی، مانند دیوید کاپرفیلد، تام سایر، سیندرلا...، به این سرزمین راه یافت و ناشران برجسته، ابتدا کتاب‌ها را به زبان انگلیسی و بعد ترجمه آن را به زبان‌های مختلف هندی، چاپ و نشر کردند.

توجه به ادبیات کودکان، باعث ایجاد خلاقیت و نوآوری و گرایش به سوی ادبیات رئالیستی شد. مضامین داستان‌ها به سوی مسائل اخلاقی، خانوادگی، بازی‌های مدرسه‌ای و روش‌های علمی و مدرن کشیده شد. شعرها هم تغییراتی یافت و شعرهای کودکانه، جایگاه خاصی پیدا کرد و شعرهای قدیمی، با موسیقی جدید تلفیق شد و شکل‌های جدیدی از شعر پدیدار گشت.

تغییر نگرش نسبت به کودکان، باعث شد که مضامین داستان‌ها نیز تغییراتی پیدا کند و به سوی مسائل اجتماعی و روان‌شناسی و حوادث واقعی زندگی سوق پیدا کنند و داستان‌های کوتاه و بلند، اساساً بر پایه رئالیسم و واقعیت‌ها شکل بگیرد.

هم‌چنین، در اثر کسب آگاهی‌های سیاسی - اجتماعی، گسترش ارزش‌های دموکراتیک، تغییر نگرش نسبت به مسائل مالی، آگاهی‌های مذهبی و فرقه‌ای و مهم‌تر از همه تغییرات حکومتی، ادبیات کودک دستخوش تحولاتی شد و نویسندگان برای خلق آثار بهتر، به خلاقیت و نوآوری بیشتر رو آوردند.

استیلا علم و تکنولوژی، چارچوب ادبیات و کتاب‌های کودکان را تحت تاثیر قرار داد. کتاب‌های غیر داستانی و داستان‌های علمی، جزو کتاب‌های مردمی شد و کتاب‌هایی با مضامین علمی انتشار یافت. به سبب افزایش توجه و علاقه نسبت به علوم و کتاب‌های علمی، دایرة‌المعارف‌های علمی تهیه شد. تقریباً ناشران به تمام زبان‌های هندی، کتاب‌های علمی چاپ و منتشر کردند. چهل سال بعد از کسب استقلال، حرکت‌ها و تحولات دیگری در ادبیات پدید آمد. در این دوره، نیاز به تقویت روحیه وطن‌دوستی و جنبش‌های آزادی‌خواهی، توسط بسیاری از ناشران احساس شد و کتاب‌هایی با چنین مضامینی به چاپ رسید. به تازگی موضوعات مرتبط با زمین‌شناسی، محیط زیست و حیوانات نیز مورد

قبل از این که این داستان‌ها به صورت مکتوب در آیند، توسط مسافرانی که از هند به سوی غرب آسیای یا اروپا می‌رفته‌اند، بیشتر می‌شده است.

از نشریات دیگر می‌توان به Vidgathi, Bal Sakha, Shishu (به زبان هندی) (۱۹۱۷-۱۹۱۴) balmitra (به زبان گوجاری) (۱۸۳۷) اشاره کرد.

تحقیقاتی که در زمینه ادبیات کودک در هند صورت گرفته، بر تاریخچه و چگونگی رشد و گسترش ادبیات کودک به زبان‌های مختلف تکیه دارند. نتیجه این تحقیقات، حاکی از آن است که هر چند ادبیات کودک در هند رشد و گسترش خوبی داشته، هنوز به کتاب‌های بیشتری نیاز است و ضرورت دارد که کودکان را به مطالعه بیشتر تشویق و علاقه‌مند کرد.

تاریخچه داستان‌های پنجه تتره

حدود ۲۰۰ سال قبل از تولد مسیح (ع)، حاکم سرزمین پهناور هیمالایا، برای پسرش بسیار ناراحت بود. زیرا او نه علاقه‌ای به حکومت داشت و نه توانایی و لیاقت حاکمیت را. حاکم اعلام کرد، هر کسی بتواند در طول ۶ ماه، پسرش را برای حکومت آماده کند و بر سر عقل آورد، جایزه بزرگی دریافت خواهد کرد. آموزگاری به نام Vishu Sharma، این مسئولیت را پذیرفت؛ البته، نه برای دریافت جایزه، بلکه به سبب تعهدی که نسبت به تعلیم و تربیت کودکان و علاقه‌ای که به شغلش داشت. او در سن ۸۰ سالگی، شروع به خلق آثار و داستان‌هایی برای این شاهزاده کرد و در این داستان‌ها، از حیوانات به عنوان شخصیت‌های داستانی و از موضوعات واقعی از قبیل درستی، موفقیت، نیکی، احسان و... بهره گرفت. او در امر آموزش هنر و سیاست و افزایش هوش و ذکاوت، به شاهزاده موفق شد و به این ترتیب بود که مجموعه داستان‌های کودکان به نام پنجه تتره، در ۵ جلد خلق شد.

این آموزگار بزرگ، نه تنها روشی منحصر به فرد در آموزش ایجاد کرد، بلکه ساختاری جدید در داستان‌سرایی به وجود آورد که پایه و اساس قصه‌گویی هنری شد. این داستان‌ها که شخصیت‌های متفاوت را با موضوعات مختلف اخلاقی و آموزشی و نتایج خوب و مفید ارائه می‌دهند، برای کودکان مناسب هستند.

منابع:

- ۱) Children's Literature and research in India K. G. Saur
- ۲) Indian Children's Stories Through the Centuries/ Ira Saxena
- ۳) The World of Children's Litraure : The India Sub - continent
- ۴) Children's Literature in India Roots and Routes/ Ira Saxena

پانویس:

- ۱) National Council of Educational Research and Inraing

چاپ را به شاه اکبر هدیه داد، بر می‌گردد. «مک میلان»، اولین موسسه چاپ و نشر (آمریکایی)، در سال ۱۹۰۳ در هند فعال شد. امروزه کشور هندوستان به عنوان هشتمین کشور تولید کننده کتاب (در جهان) و سومین کشور تولید کننده کتاب به زبان انگلیسی، بعد از آمریکا و انگلستان، شناخته شده است. هند سالانه بیش از ۲۰ هزار عنوان کتاب به چاپ می‌رساند که نیمی از این تعداد، به زبان انگلیسی و نیم دیگر به زبان‌های رایج دیگر این کشور است. با این حال، تعداد کتاب‌هایی که برای کودکان چاپ می‌شود، کم‌تر از ۵۰۰ عنوان است. از میان ۳۰ هزار ناشر در هند، فقط ۱۰ ناشر به طور اخص برای کودکان کار می‌کنند و تعدادی دیگر هم در کنار دیگر کارهای‌شان، برای کودکان کتاب چاپ می‌کنند.

علاوه بر کتاب‌ها، نشریات خاص کودکان هم به چاپ می‌رسد. اولین نشریه برای این گروه از مخاطبان، در سال ۱۸۷۸، به نام Balak Bandhu، به سردبیری Keshab chandra sen و به زبان بنگالی چاپ و منتشر شد.

توجه و درخواست ناشران بوده است. در سال‌های اخیر، بسیاری از محققان، تحقیقاتی روی ادبیات کودک به زبان‌های مختلف انجام داده‌اند که اولین مقاله چاپ شده در مورد ادبیات کودک هند، در مجله Veena در شماره نوامبر سال ۱۹۵۴، با عنوان «نوشتن خلاق برای کودکان» به چاپ رسید.

پایان‌نامه‌های دانشگاهی هم کم‌کم در زمینه ادبیات کودک، به زبان هندی نوشته و تهیه شد. اولین پایان‌نامه، در سال ۱۹۵۲، توسط Jyotsha Dwiredi و با عنوان «ادبیات برای نوجوانان» نوشته و ارائه شد. در این زمینه Mastram Kapoor، به سبب تهیه و نگارش پایان‌نامه‌ای با عنوان «تجزیه و تحلیل استنادی در زمینه ادبیات کودکان در هندوستان»، جایزه گرفت. بعضی از دانشگاه‌ها هم ادبیات کودک را به عنوان منتخبی برای تدریس در برنامه‌های آموزشی خود جای دادند که بسیاری از این برنامه‌ها توسط یونیسیف، حمایت و پشتیبانی می‌شد.

زمان انتشار اولین نشریه چاپی در کشور هند به سال ۱۵۵۶ میلادی، زمانی که کشور پرتغال دستگاه

افسانه‌های اساطیری بخش دیگری از ادبیات هند را تشکیل می‌دهند و نویسندگان خلاق و مبتکر، از وجود آن‌ها در نوشته‌های خود بهره می‌گیرند. این سبک نگارش، سهم بزرگی از ادبیات و فرهنگ این کشور را تشکیل می‌دهد

